

BUITEN

28^E JAARGANG N^O. 43

ZATERDAG 27 OCTOBER 1934

Foto Jan P. Strybos

LEPELAAR
(BIJ HET ARTIKEL: „DE LEPELAAR”)

Redactie: Mr. P. J. A. BOOT

INHOUD

DE KONING VAN MALLORCA, DOOR EMANUEL STICKELBERGER (3) (SLOT)	BLZ. 506—506, 516
NOORSCH VOLKSLEVEN (GEÏLL.), DOOR NINA J. DIJKSTRA	BLZ. 508—512
HYACINTHEN VOOR KAMERCULTUUR (GEÏLL.), DOOR S. KROMDIJK	BLZ. 512—513
DE LEPELAAR (GEÏLL.), DOOR R. J. DE STOPPELAAR	BLZ. 505, 513—514
WALCHEREN, DE TUIN VAN ZEELAND (GEÏLL.) (V. EEN TOCHT DOOR WALCHEREN: HET LAND), DOOR DIRK L. BROEDER	BLZ. 514—516

Men gelieve alle stukken voor Redactie en Administratie bestemd te zenden naar **Rokin 74—76, Amsterdam**. Bijdragen dienen vergezeld te gaan van postzegels voor eventuele terugzending.
Overneming van den inhoud, ook bij gedeelten, verboden.

De koning van Mallorca

3) DOOR EMANUEL STICKELBERGER

SPOEDIG vernam ik de reden daarvan. Gedurende mijn afwezigheid was een gesluierde dame aangekomen en bevond zich nu sedert geruimen tijd alleen bij Don Jaime. Niemand kende haar naam, niemand haar herkomst. De kamerdienaar, die tegen alle gewoonte in het avondmaal in de vertrekken van den koning had moeten opdienen, wist slechts te vertellen, dat de vreemdelinge jong en buitengewoon mooi was, en dat zij tegen den koning zoo'n vertrouwelijken toon aangeslagen had, als niemand zich ooit veroorloofd had, dan de koningin. Knipoogend berichtte de kerel dit. Allen die het hoorden, maakten dubbelzinnige grapjes; een Napolitaansch edelman vertrok de mondhoeken: „Goed, dat de roode Giovanna uit de buurt is. Die moet van dergelijke aardigheden niets hebben en zou hun al gauw de pret bederven. Haar eerste had heelemaal geen reden tot lachen, toen hij zich eens een dansje veroorloofde, dat haar mishagde!” — De Italianen spreken, moet u weten, dikwijls zonder een blad voor den mond te nemen over hun vorsten, ja zelfs over den Heiligen Vader. — Ik kon het gezwets niet langer aanhooren en begaf mij nogmaals naar het voorvertrek van den koning. Ik had al mijn overredingskracht noodig, eer de wachters me op mijn verantwoording doorlieten. Mijn hart kromp ineen, toen ik bij mijn binnenkomen mijn heer nonchalant in de vensternis zag zitten met den arm om het middel der vreemdelinge. De dienaar had niet teveel gezegd, zij was zeldzaam bekoorlijk.

Begrijpt ge, meester, wat die aanblik voor mij beteekende?

Mijn vrees was tot dusver niet bewaarheid, de koningin had gelijk gehad. De haat tegen den onmenschen oom schakelde in Don Jaime's ziel alle andere dingen uit, vormde den geheelen inhoud van zijn leven. Hij bekommerde zich nergens anders om, dan om wraakplannen.

Het tweede gedeelte van mijn gelofte had al lang zijn schrikwekkendheid verloren.

Vanwaar ineens die omkeer? Hadden zijn verbeterde uitzichten den koning overmoedig gemaakt? Het was niet waarschijnlijk, want niettegenstaande zijn jonge jaren was hij bedachtzaam, gelijkmatig van gemoed.

Boos, zoodat de aderen op zijn voorhoofd zwollen, stond Don Jaime bij mijn binnentreden op.

„Wat is er, Arnaldo?” vroeg hij barsch. „Heeft de wacht je mijn bevel niet overgebracht?”

Het was de eerste keer, dat hij een dergelijken toon tegen mij aansloeg; hij placht met me om te gaan als met een vriend, vooral sedert ik hem het leven gered had.

„Een enkel woord, hoogheid”, verzocht ik dringend.

„Je durft veel, je onderbreekt me in een gewichtig gesprek”.

„Gewichtig gesprek!” herhaalde ik hoonend het woord; ik weet niet, waar ik den moed voor mijn aanmatigende taal vandaan haalde. Toen echter voegde ik er dringend aan toe: „O, heer, denk aan de koningin. Zij duldt iets dergelijks niet!”

Weer zwollen de aderen op zijn voorhoofd. „Maak dat je wegkomt, spion die je bent!”
Nog altijd stond ik onbeweeglijk voor hem. Buiten zichzelf van woede hief hij de hand tegen me op. Hevig ontsteld vluchtte ik. Toch hoorde ik nog de kalme, rende, zachte stem van de vreemde:

„Kom, Jaime! Hij schijnt het goed te meenen . . . .”

Ja, ik had het goed gemeend. Ik had den koning voor den tweeden keer het leven willen redden. Hier was het geval, waarvoor mijn meesteres het doodvonnis uitgesproken had. Uur na uur ging de nacht in diepe stilte voorbij. Men hoorde slechts den stap van den wachter op de tinnen en — gedempt spreken in de vertrekken van den koning.

Als het waar geweest was, wat men vertelt, dat enkele uren iemands haar wit kunnen maken, de mijne, Don Nicolas, zouden dien nacht sneeuwwit geworden zijn! . . . Om dien afschuwelijken tijd niet tot den volgenden dag te laten duren, sloop ik het voorvertrek van den koning binnen, den dolk stevig bij het gevest.

Noem me een lafaard: ik was niet in staat binnen te dringen en den meester, dien ik zoolang gediend had, met het wapen in de hand tegemoet te treden. O, had ik den treurigen moed daartoe maar gehad! Mijn hand zou gearzeld hebben, teruggeschrikt zijn — mijn bloed had gevloeid: bij het sterven nog had ik er God voor gedankt.

In deze vreeselijke minuten van besluiteloosheid flitste mij als een vergiftigde pijl de gedachte aan het fleschje, dat ik tusschen mijn kleeren bij mij had, door het hoofd. Alleen al de omstandigheid, dat het afkomstig was van den schurkachtigen aartsvijand van mijn heer, had me er van moeten terughouden, te doen, wat ik nu deed. Maar de verschrikkelijke uren die ik achter mij had, de vrees, hier ontdekt te worden, de dwang van die ontzettende gelofte, bovendien het nachtelijk uur, dat nuchter denken zoo licht uitschakelt, verlamden mijn kracht om te overleggen en deden me bijna onbewust handelen. Ik sloop naar de kruik, waaruit den koning de morgendronk gereikt werd, ledigde daarin den inhoud van het fleschje . . .

Eigenaardig, en nu nog begrijp ik het niet — spoedig lag ik in een onrustige sluimering. In den droom verscheen mij koningin Johanna in rouwgewaad, maar in plaats van me te bedanken, schoten haar oogen bliksems, met huiveringwekkende stem riep ze mij toe:

„Uit mijn oogen, ellendeling! Je hebt mijn gemaal gedood, die onschuldig was als een heilige!”

Ik dacht, dat ik wakker werd, wilde naar beneden ijen om de kruik te ledigen. Maar het ontwaken moet een deel van mijn droom geweest zijn; ik was niet in staat me te bewegen, voelde me aan handen en voeten gebonden. Ik trachtte te schreeuwen: mijn stem weigerde dienst.

Ik had tot ver in den morgen geslapen, toen een kloppen op de deur me wakte. De koning had naar me gevraagd.

De gebeurtenissen van den afgelopen nacht leken me een woeste, helsche droom.

De koning zou stellig mijn verwarring bemerken. Hij legde haar verkeerd uit, toen hij me, wat vermoeid in het gezicht, glimlachend ontving:

„Ik heb je gisteren ten onrechte gekrenkt, Arnaldo. Wees er niet boos om, blijf me even trouw verder dienen”.

Als gloeiende naalden staken deze goedgehartige woorden in mijn ziel. Maar zat aan zijn zijde niet de vreemdelinge en keek ze mij niet even onschuldig aan, als had ze den heelen nacht door niets anders gedaan, dan haar rozenkrans gebeden? Dit sterkte mijn zelfbewustzijn. De koning ging voort:

„Als eerste zul je vernemen, wie me in het geheim opzoeken kwam: je ziet hier mijn zuster, de markgravin van Montserrat, die reeds als kind mijn lijden deelde. Onze oom Pedro van Aragon hield ons samen gevangen en was van plan, ons te laten omkomen. Haar vrouwelijke vreesachtigheid is de oorzaak, dat ik je gisterennacht zoo hard behandelde. Zij bezwoer me, haar komst tegenover iedereen geheim te houden: haar gemaal is afhankelijk van den koning van Aragon. Hoe noodig dit is, kun je hieruit afleiden, dat er spionnen van den burch af waargenomen zijn”. Hij wendde zich tot zijn zuster: „Heb ik je wat Arnaldo betreft, gerustgesteld, Constanza?”

Met een vriendelijk glimlachje bood zij mij de hand.

„Volkomen, Jaime heeft uw gehechtheid genoemd. Vergeef me mijn wantrouwen, dat ik, door ervaring wijs geworden, tegen al te velen koester”.

Meester glasschilder, het werd mij zwart voor de oogen. Ik hoorde mij rochelen, ik voelde alle kracht uit me wegvloeien.

Mijn eenige gedachte was: de kruik . . . de kruik met den vergiftigden wijn . . . Zij stond op de dientafel; ik wankelde er heen, ik greep . . . Tot dusver had mijn wil me op de been gehouden; nu viel ik als een blok op den grond, de kruik meeslepend, die op de tegels in stukken sprong.

Toen ik na een oogenblik weder tot bewustzijn kwam, hoorde ik den koning zeggen:

„Arme kerel! Hij had 't zich erg aangetrokken!”

Tegelijk voelde ik, hoe iemand mijn voorhoofd afkoelde; de markgravin zelf wreef het met zachte hand, die zij in een schaal water gedoopt had.

Mijn eerste gedachte en mijn eerste woord waren: de wijn.

De koning begreep mij verkeerd.

„Wijn?” zei hij. „Dadelijk krijg je wijn, Arnaldo. Dezen hier heb je bij je val omver gestooten. — Geen druppel heb je voor me overgelaten!” schertste hij.

Ik herademde, voelde me plotseling opgewekt. En in stilte beloofde ik de Moeder Gods een altaar in de eerste kerk, die ik tegen zou komen.

Maar reeds na korten tijd, toen ik overeenkomstig mijn taak een zending paarden uit Estramadura monsterde, die de koning van Castilië ons tegen goed Napolitaansch goud gezonden had, kwam er een verschrikkelijke twijfel over me. Als koning Jaime den wijn toch al gedronken had? Hij had het stellig gedaan! Hij was toch gewoon 's morgens enkele teugen te nemen, om zich te sterken voor zijn dagtaak. Zou hij juist vandaag een uitzondering gemaakt hebben? Ik trachtte me te overtuigen, dat dit mogelijk was, dat hij na den doorwaakten nacht nacht nauwelijks lust in wijn gehad zou hebben. Maar dan had de kruik nog in het voorvertrek gestaan! Had de kamerdienaar haar misschien ongevraagd gebracht? Ja, dat gebeurde gewoonlijk. Ik had me voor niets bang gemaakt.

Maar als de koning den wijn toch gedronken had? U kent die roode Catalaansche aarden kruiken met den nauwen hals, waarin de drank zoo koel blijft, als nergens anders in: die kunnen heel wat bekers bevatten. De ellendeling, die me kwam verleiden, had van enkele druppels in een beker gesproken. Ja, maar ik had het heele fleschje leeggegoten. Maar toch, 't fleschje was maar al te klein, 't kon wel in een notedop; er gingen immers maar enkele druppels in. De koning dronk echter nooit veel tegelijk. De paar teugen, die hij 's morgens deed, konden nauwelijks een halven beker uitmaken . . .

Aldus schoten me, als flitsende bliksems in een somberen onweersnacht, voor- en tegenargumenten door het hoofd. Terwijl het eene oogenblik een stem in mijn binnenste riep, dat ik mijn koning onschuldig vermoord had, had ik het volgende wel luid kunnen lachen over mijn angst.

Hebt u wel eens een zekeren dood voor oogen gehad, Don Nicolas? Neen? Ik wel. Twee keer. Den eenen keer in het gevecht, toen een vijandelijke krijgsknecht de strijdbijl tegen mij ophief, den anderen keer in een zeestorm. Beide malen hebben God en de heiligen me op wonderbaarlijke wijze gered. Ik kan u zeggen, dat de stellige nadering van den dood duizend maal beter te verduren is, dan een onzekerheid, die iemands gemoed verteert. Voor de hevigste smart zijn er woorden, tranen, gebeden. Maar de onzekerheid, een gruwelijke nachtvoegel, valt haar slachtoffer in den nek en knijpt hem een oogenblik de keel toe, om dan haar klauwen wat los te laten en het eenigen adem te gunnen.

Rusteloos dwaalde ik door den burcht. Zinloos bad ik in de slotkapel: een kind zou ik van zijn dwaasheid genezen hebben, als het gewild had een voldongen feit ongedaan te maken. Ik evenwel smeekte God en alle heiligen, te bewerken, dat de koning niet van den wijn gedronken had.

Aldoo dreef mijn angst me naar hem toe. Nu nog verbaas ik me over zijn geduld, dat hij me niet weer zeide heen te gaan, want ik kwam onder de nietigste voorwendsels hem in zijn besprekingen storen. Elken keer, dat ik hem verliet, was ik blij hem gezond en wel te zien, om, nauwelijks op het portaal gekomen, opnieuw in verlammen angst te vervallen.

Zoo verliep de dag. Was deze vreeselijk voor me geweest, de donkere schaduwen van den nacht brachten me nog heviger kwellingen. Want elke afleiding ontbrak mij nu; ik kon me er niet van overtuigen, dat de koning nog gezond was. Rusteloos wentelde ik me op mijn legerstede heen en weer. Honderdmaal sloop ik door de gangen, liep tastend de trap af, legde mijn oor aan de deur van den vorst, den adem inhoudend en telkens meenend, hem zacht te hooren kreunen.

Genoeg; ik wil u niet vermoeien. De dag na dien anderen nacht van kwellingen onderscheidde zich hierin van den eerste,

dat ik door het uitblijven van elk ziekteverschijnsel bij den koning langzamerhand wat zekerder werd, dat hij aan het onheil ontsnapt was. Ook brachten die uren veel nieuws. De koning had meer vertrouwen in het slagen van zijn plannen, dan ooit te voren. Het was hem ter oore gekomen, dat zijn tegenstander ernstig bevreesd was, met zijn door de gevechten tegen Castilië en tegen de Moorsche zeeroovers verzwakt leger, niet opgewassen te zijn tegen onze versche troepen.

Hoe knap was hij, onze jonge koning, wanneer hij, het door de zon gebruide, edele gezicht door zwarte lokken omgeven, in veldheersuitrusting ons, zijn aanvoerders, verzamelde en tot in bijzonderheden het aanvalsplan ontwikkelde! Tot dusver had ik gemeend slechts over hem te waken ter wille van mijn meesteres, die mij dat opgedragen had; nu werd ik me bewust, dat ik hemzelf liefhad. Liefhebben moest! Want allen overtrof hij in schoonheid en geest. Met verbazing zag ik, hoe schitterend hij zijn maatregelen trof, met inachtneeming van elke hindernis. Hier beraamde hij een onverwachte manoeuvre, daar openlijken strijd, ginds een goed voorbereide krijgslist. Allen, zonder uitzondering, raakten we onder den invloed van zijn zekerheid — wij twijfelden er niet aan of wij zouden binnen enkele weken meesters van Aragon zijn.

Ik zeg wij. Want ik dwong me, de zekerheid der anderen tot de mijne te maken. Daarachter echter loerde de angst, dat de dood, de smadelijke, roemlooze gifdood, alle hooggestemde plannen in de kiem zou doen verstikken.

Als het mogelijk was, dat de onrust van den laatsten nacht nog heviger kon worden, dan kwam het in den volgende daartoe. De angst, de razende angst voor de beslissing in den ochtend, drukte op me als een wurgend spook. De Aragonees had erover gesproken, dat het vergif na twee dagen zou werken. Wanneer de zon opging, zouden het twee keer vierentwintig uur zijn, sedert de kruik in mijn hand in scherven gevallen was . . .

Toen de gruwelijke eeuwigheid van den nacht voorbij was, toen de morgen zijn eersten aarzelenen schijn over de berg-hellingen zond, verdubbelden zich mijn foltering en ik wenschte vurig, dat de duisternis met haar martelingen nog voor mij lag. Het ochtendgezag van de vogels ontzette me, de ijle klokketonen van de slotkapel klonken mij in de ooren als doodsgelui.

Met knikkende knieën begaf ik me naar den koning. De oogen wijd geopend, als tegenover iets onbegrijpelijks, staarde ik hem aan, toen ik hem gezond voor mij zag staan; ja, mijn ongeloofigen blik wilde het voorkomen, alsof zijn kleur frischer was dan anders. Ik had wel voor hem willen neervallen en jubelend zijn voeten omvatten! De tijd was om, het gevaar was voorbij!

Meester, nu ik aan het bekennen ben, wil ik u niet verhelen, wat de eene man niet dan ongaarne tegenover den andere toegeeft: ik sloot me in mijn kamer op en huilde een uur lang als een oude vrouw. Was het van vreugde of een gevolg van den doorwaakten nacht? Het deed me goed, zooals een onweer goed doet na een aanhoudende zwoelte. En als een ander mensch kwam ik weer uit mijn vertrek: het leven en de vreugde waren me opnieuw geschonken.

Het waren mijn laatste vroolijke oogenblikken. Zij waren mijn gerechte straf voor mijn overijling, opdat mijn val in een nameloos wee des te onverwachter en dieper zouden zijn.

In den beginne viel me de drukke beweging niet op, die overall heerschte in de gangen van den burcht: mijn geluk, alle angst voor niets uitgestaan te hebben, vervulde mij! Toen — toen kwam de val uit den hemel van den weergevonden levensmoed in de hel der vertwijfeling: het noodlot was een uur verschoven en ging nu op vreeselijke wijze in vervulling.

Plotseling hadden krampen den koning overvallen. Ik vond hem steunend, nauwelijks meer tot spreken in staat, op zijn bed uitgestrekt. Zijn uiterlijk veranderde van minuut tot minuut. Het leek, als was er een ontbindend zuur in zijn bloed gekomen; een aderlating, die de heelmester hem gaf, bracht een witachtig, dun vocht te voorschijn. Het schuim stond op zijn mond, de oogen waren met bloed doorloopen.

Reeds fluisterde men elkander het woord „vergif” toe, en elk keek den ander met heimelijk wantrouwen aan. Met het rochelen van den met den dood kampenden koning vermengde zich het wilde snikken der markgravin. Een priester gaf hem het laatste oliesel.

„Pedro van Aragon! Ik vervloek je! Wraak . . .” Het klonk als het brullen van een stervend edelhert.

(Vervolg en slot op 516)

HOLMENKOLLEN BIJ OSLO

NOORSCH VOLKSLEVEN

DOOR NINA J. DIJKSTRA

REEDS op de vrachtboot, die van Amsterdam naar Oslo vaart, worden wij ingewijd in het leven en de volksgewoonten van Noorwegen. De kapitein heeft er plezier in ons een woordje Noorsch te leeren en onze vragen over land en volk uitvoerig te beantwoorden. Terwijl wij boven op het dek zonnen, met niets dan lucht en water en lichtende verten rondom en onze boot over den gladden zeespiegel als over een meer voortglijdt, luisteren wij gretig naar de verhalen, aanwijzingen en inlichtingen, ons door den kapitein en ook door een medepassagier, een jeugdigen Noor uit Oslo, gegeven. ☼ Wij moeten vooral het volksmuseum te Bygdøy bij Oslo gaan bezoeken om er de boerenwoningen uit alle eeuwen, de oude „Stavkirke”, de „Stabbur” (provisiehuizen) en andere interessante gebouwen te bezichtigen. Ook moeten wij niet verzuimen de beide Wikingschepen te gaan zien, die, in een gebouw bij het Technische museum, ook te Bygdøy zijn opgesteld. ☼ Als de eerste lichtjes van Noorwegen's kust ons begroeten en wij, over de verschansing leunend, naar het steeds donkerder wordende water turen, waardoor de boot een schuimend lichtpad trekt, vertelt onze vriend, de blonde Noor, ons de geschiedenis van die twee oude Wikingschepen. ☼ Niet zoo heel lang geleden zijn zij ontdekt en ieder uit een heuvel, niet ver van zee gelegen, opgegraven. Het bleken toen oude Koningsgraven te zijn, stammend uit de 8ste en 9de eeuw. De Koningen en Koninginnen

uit dien ouden tijd schijnen de gewoonte te hebben gehad zich in zoo'n Wikingschip te laten begraven, met paarden, koeien, slaven, gebruiksartikelen en levensmiddelen. Want de oude Noormannen geloofden in de wederopstanding van het lichaam en dan was het natuurlijk practisch om van alles direct bij de hand te hebben . . . ☼ Eenmaal te Oslo aangekomen, hebben wij de ons op de boot gegeven raadgevingen opgevolgd en de genoemde musea bezocht. En zoo hebben we dan rond de reusachtige rompen van de beide gerestaureerde schepen geloopt, die een zoo merkwaardig verleden hebben. Het Osebergschip, dat waarin Koningin Osa begraven werd, is in 1903 ontdekt en in 1094 uit den Oseberg-Ødhof grafheuvel, tusschen Tönsberg en Åsgårdstrand, 4 K.M. van zee gelegen, opgegraven. Het schip was met een steenlaag bedekt, terwijl de turf- en lemlagen van den bodem medegewerkt hebben om het houtwerk, zoowel van het schip als van de andere mede in het graf gedaalde voorwerpen, door alle eeuwen heen te bewaren. Het Gokstadschip werd reeds in 1880 gevonden in een grafheuvel in de buurt van Sandefjord. Dit was (zoo hebben de onderzoekingen uitgewezen) naar alle waarschijnlijkheid het graf van Koning Olav Geirstadalv, die in de achtste eeuw leefde. Ook dit schip is door de bijzondere gesteldheid van den bodem goed bewaard gebleven ¹⁾. ☼ De houten boerenwoningen met de met gras begroeide daken in het openlucht-museum te Bygdøy zijn interessant om te bezoeken. De

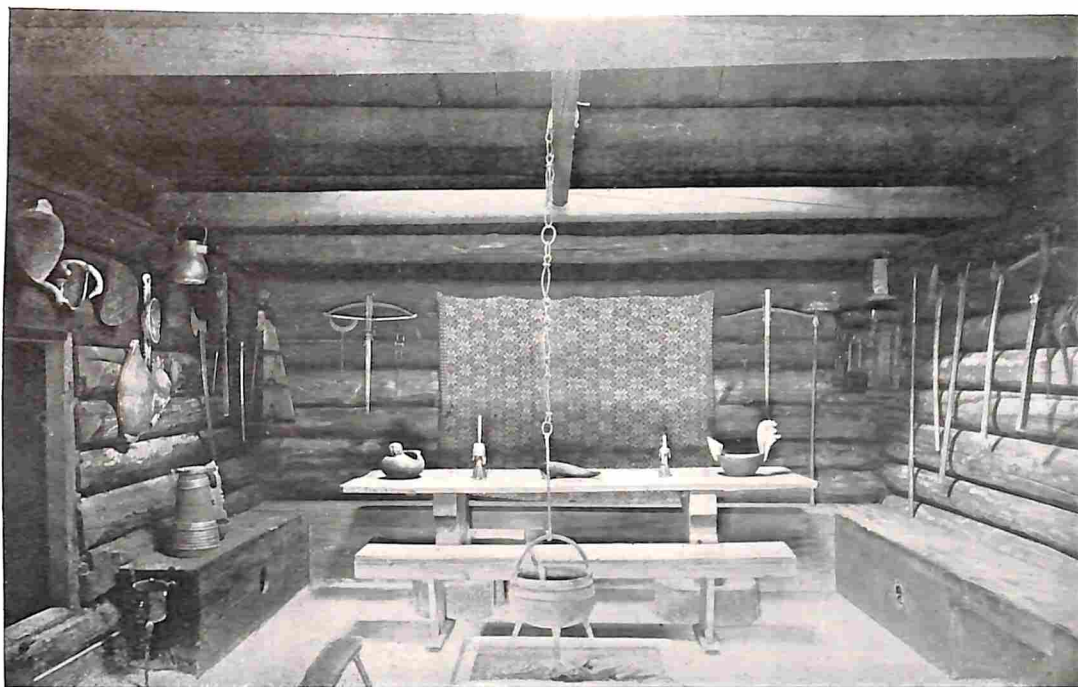

NOORSCH HEEVE MET VOORRAADSCHUUR IN HET OPENLUCHT-MUSEUM TE MAIHAUGEN

oudste hebben een stookplaats in het midden van de kamer, waarboven aan een hefboom met haak een ijzeren kookpot hangt. Er is een rookgat, dat tevens voor verlichting dient, in het dak. De in lateren tijd gebouwde vertrekken hebben een gemetselde hoekschouw en kleine ramen. Deze kamers met de lange tafels en lage banken langs den muur, met al de huishoudelijke gebruiksvoorwerpen, zooals enorme houten bierkannen, boter- en kaastonnetjes, melkbakken in den vorm van een schuit, en verder de open

1) Zie: Dr. Ingvald Undset: Kort beskrivelse av Vikingskibet fra Gokstad.

legersteden langs de wanden, de aparte zomer- en winterverblijven, de provisiehuizen, die alle brengen mij onwillekeurig beschrijvingen en tafreelen uit de boeken van Sigrid Undset en andere Noorsche schrijvers voor den geest. ☞ Hoe duidelijk zie ik, rondloende te midden van deze heel oude houten gebouwen, Kristin Lavransdochter, de jonge vrouw met Erlend Nikulaus-zoon haar nieuwe woning betreden. Daar, in de groote zaal aan het haardvuur, dat ook hier in het midden van het vertrek is, drinkt Erlend zijn vrouw uit een met gouden ringen versierden hoorn den welkomsgroet toe. En dan maakt hij een zware knip met al de sleutels van het huis aan Kristin's gordel vast¹⁾ . . . Ik zie de rumoerige gasten aanzitten aan de lange tafel, het dienstvolk achteraf op de buitenbank, terwijl de heer en vrouw des huizes op den eerenzetel plaatsnemen¹⁾ . . . En ook zie ik Kristin alleen, in den Kerstnacht, eenzaam bij het haardvuur zitten, wachtend op den terugkeer van de mannen uit de kerk. Op wat stroo op den grond slapen de dienstmeisjes, terwijl de resten van het zoeven gehouden feestmaal nog op de tafel verspreid liggen¹⁾ . . . ☞ De zich te Bygdøy bevindende oude „Stavkirke” uit het Hallingdal stamt uit het jaar 1150 en is geheel van hout opgetrokken. Ook het dak, dat geschubd is, is van hout. Wanneer men recht voor den ingang staat, telt men zes boven elkander geplaatste puntdakjes, vier er van dragen een kruis, terwijl de beide middelste met het zoo wel bekende Noorsche drakenmotief versierd zijn. Langs de beide zijwanden loopt een open loggia en de achterwand, waarbinnen zich de nis voor het altaar bevindt, is naar buiten rond uitgebouwd. ☞ Binnen in het gebouwtje is het stikdonker, er zijn geen ramen en ook geen zitplaatsen. Dikke, ronde, houten pilaren dragen het dak, en boven het altaar, in de ronding van de nis, is de op hout geschilderde voorstelling van het Avondmaal afgebeeld. Er hangen een paar oude kaarsenkronen en bij den ingang, aan den muur, vindt men een interessant wijwaterbakje van zwart brons, dat met drakenkoppen en madonnakopjes versierd is. Midden in de overigens leege kerk staat een met snijwerk versierde breede leuningbank, waarop bruid en bruidegom tijdens de huwelijkswijding mogen plaatsnemen. De gewone kerkgangers moeten gedurende den dienst blijven staan . . . ☞ Een dergelijk oud houten kerkje als dat te Bygdøy kan men in Eidsborg boven het plaatsje Dalen vinden. We hebben n.l. allereerst de landstreek Telemarken doorkruist. Noorwegen is een land van water en nog eens water. Behalve de fjorden, die diep het land binnendringen, vindt men er ontelbare bosch- en bergmeren. Uren en uren kan men op de kleine motorbooten het eene meer na het andere oversteken en steeds nieuwe meren ontdekken . . . ☞ Zoo zijn we dan ook over het Bandakmeer gevaren, aan welks einde het plaatsje Dalen ligt. Niet ver daar vandaan, 700 M. boven den zeespiegel, midden in de groene bergen, ligt aan een miniatuurmeertje de „gamle stavkirke” van Eidsborg. ☞ Ook dit kerkje, dat uit de twaalfde eeuw stamt, is geheel van hout opgetrokken. Niet alleen het dak, maar ook de muren zijn geschubd. Het is kleiner dan dat te Bygdøy; behalve het

INTERIEUR VAN EEN AARESTUE (HAARDHUIS) IN HET OPENLUCHT-MUSEUM TE MAIHAUGEN (1440)

vooruitspringende afdak boven den ingang, telt men hier slechts vier puntdakjes, terwijl de achterwand gewoon recht is. De open loggia's langs de zijwanden zijn primitief en laag. Het gebouwtje is door een ovaalvormigen steenen muur omgeven, waarbinnen zich de kleine doodenhof bevindt. ☞ Niet ver van dit kerkje staat op een boeren erf een heel oude „stabbur” uit de 13de eeuw. De boerenplaatsen in Noorwegen bestaan n.l. uit een groep van gebouwen, alle uit hout opgetrokken. Daar is allereerst het hoofdgebouw, het woonhuis, de z.g. „hovedgård”, dat gewoonlijk wit geschilderd is. Dan zijn er de schuren voor het vee en voor het hooi, men noemt ze „låve”, deze zijn bijna overal rood geverfd. Dan ook de gebouwen voor het dienstpersoneel, de „tjenerbolig” genaamd, verder het kook- en waschhuis of „eldhus” en dan eindelijk nog, recht tegenover het woonhuis, het gewoonlijk in donker hout opgetrokken provisiehuis of stabbur. ☞ Deze voorraadhuisen hebben een heel merkwaardig model, waaraan men ze direct herkent, ze zijn n.l. topzwaar van bouw, de bovenverdieping is breder dan het gelijkvloersche gedeelte. Men bewaart er nog steeds de voorraden voor de lange wintermaanden, voedingsmiddelen als brood, kaas, vleesch enz., terwijl op de bovenverdieping dikwijls wol en stoffen en ook wel winterkleeren opgeborgen worden. ☞ Een ander, buitengewoon be-

oud middeleeuwsche meubelen uit Telemarken, vaatwerk, bed, kast en kubb-stol-leuningstoelen

1) Zie: Sigrid Undset: Kristin Lavransdochter (vert. v. Dr. A. Sneath) Dl. II, Vrouw blz. 15 en volgende.

zienswaardig provisiehuis vinden we hoog in de bergen, op een autotocht van Dalen naar Haukeliseter. Te Haukeliseter zelf, dat op 950 M. hoogte reeds boven de boomgrens ligt, staan, bij het hotel tegen de kale rotsbergen, een paar gewone stab-burs, zooals men ze overal elders in Noorwegen aantreft. Maar een paar honderd meters lager, op 18 K.M. afstand van Haukeliseter, daar waar de bergen nog begroeid zijn en waar tusschen donker dennengroen het lichte loof van zilveren berken wuift, staat aan een open bergmeer, de Vaagsli-vatn genaamd, een prachtige oude stabbur uit de 16de eeuw. ☼ Dit voorraadhuis, dat door de eeuwen heen uitstekend bewaard is gebleven, heeft boven en beneden een open galerij en aan den voorgevel, onder het dak dat met gras begroeid is, interessant houtsnijwerk. Het gebouwtje behoort bij het dichtbijgelegen Botn-hotel en is thans als slaaphuis in gebruik. Er is een trap van massieve houten treden en van de galerij af heeft men een heerlijk uitzicht over het meer naar de blauwe bergruggen in de verte. ☼ De Noorsche bevolking van het land houdt zich, om de lange donkere wintermaanden gezellig en productief te maken, bezig met weven, houtsnijwerk en ook leerbewerking. In de eenvoudige gasthuizen langs de wegen en in de bergen, en ook in de boerenhuizen, kan men overal producten van deze huisvlijt bewonderen en zoo men wil koopen. ☼ Noorwegen is een heel dun bevolkt land. De afstanden tusschen de dorpen en gehuchten zijn groot. Men kan er uren lang voortgaan zonder een mensch of een menschelijke woning te ontmoeten en in de bergen, waar de wegen lang niet overal duidelijk zijn aangegeven, kan men licht verdwalen. ☼ Omdat de afstanden zoo groot zijn en men niet gemakkelijk van het eene dorp naar het andere komen kan, vindt men gewoonlijk op de boerderijen die men hier en daar voorbij komt, tegen matige vergoeding een onderdak. Natuurlijk uiterst eenvoudig en primitief. Waarschijnlijk zal men zich dan tevreden moeten stellen met een typisch Noorsch boerengerecht, de z.g. römegrut, een soort van pap, gekookt van zure room met meel en opgediend met gesmolten boter, kaneel en suiker, terwijl men er soms voor verfrissing een glaasje vruchtensap van bessen of frambozen bij drinkt. ☼ Zulke gastvrije boerderijen vindt men b.v. (zoo heeft men mij verteld) in het Gudbrandsdal en ook Noordelijker in de bergen in de richting van Trondheim. ☼ Het Gudbrandsdal is trouwens niet alleen een gastvrij, maar ook een interessant dal, omdat het zoo'n oude geschiedenis heeft. De Noorsche Koningen trokken lang geleden door dit dal naar het Noorden, toen zij hun zetel in het oude Nidaros (het tegenwoordige Trondheim) hadden. Ook de boeken van Undset spelen in deze landstreek. In Lillehammer te Maihaugen vindt men een wereldberoemde verzameling betreffende de cultuurgeschiedenis van het Gudbrandsdal en omgeving. ☼ Op verschillende en dikwijls geheel onverwachte plaatsen in Noorwegen kan men, hoewel op bescheidener schaal dan te Lillehammer, zoo'n „Folkemuseum” aantreffen. Zoo vinden we b.v. te Voss, aan

NOORSCH VOLKSLEVEN. EEN OUD BRUIDSCOSTUUM UIT DE STREEK VAN BERGEN

de spoorlijn Oslo-Bergen gelegen, een allergenoegelijkst klein museum met veel interessante gegevens over land en volk rond de Hardangerfjord. ☼ Langs den bekenden Bergenspoorweg zijn we n.l. midden door het hooggebergte heen van Oslo naar Voss gekomen. Voss is een aardig plaatsje en ligt beschut tusschen hooge groene bergen aan een rustig meer. Het heeft een schilderachtig wit kerkje met een grappige, hooge, donkere puntmuts als torenspits. ☼ Ik breng er een aardig bezoekje bij een van de inwoners van het plaatsje, die een woordje Engelsch spreekt en mij veel bijzonderheden over het volksleven van deze streek vertelt. Ook wijst men mij den weg naar het kleine volksmuseum, een eindje boven Voss in de bergen gelegen. ☼ Daar zijn dan b.v. de boerenbruiloften. Tot voor korten tijd werden deze nog geheel volgens de oude gewoonten gevierd. Ongeveer 50 jaren geleden kwam n.l. de gansche bruidsstoet nog te paard naar de kerk. Dat was een prachtig gezicht, heel die lange kleurige stoet in nationale kleederdracht te paard. Thans komen helaas de bruiloftsgangers in karretjes en ook wel in auto's aangereden. En het feest duurt nu slechts één dag, terwijl het vroeger drie volle dagen in beslag nam. Wel draagt men gewoonlijk nog ter gelegenheid van een trouwpartij het nationale costume en is de bruid nog steeds getooid met een bruidskrans of bruidskroon. ☼ Bij primitieve huwelijksceremonies worden n.l. de bruid en bruidegom veelal beschouwd als Koningen en Koningin, terwijl de huwelijks-ceremonie een kroning is, die een nieuw leven inwijdt voor

OUDE VOORRAADSCHUREN UIT TELEMARKE TE BYGDÖY

oud-noorsche stavkerk te Bygdøy (± 1150)

het gehuwde paar¹⁾. Dan krijg ik zo'n bruidskrans echt te zien. Een afgeplatte, ronde kap is het, waaraan vergulden tierlantijnen met veel geschitter van steenen, naar omlaag hangen. Niet iedere bruid heeft een eigen kroon. Er zijn b.v. te Voss slechts een paar dergelijke bruidskransen aanwezig, die van bruid naar bruid gaan. In andere gedeelten rond de Hardanger fjord vindt men bruidstooien van een geheel ander model, hooger en meer in den vorm van een echte koningskroon. Maar ook deze zijn versierd met vergulde hangers en fonkelende steenen. Het keurslijf van de bruid is veelal rijkelijk met kralen gearneerd, terwijl de bruidegom gewoonlijk een wijnrood bruidsvest draagt. ☼ Boven in het kleine „Folkemuseum”, dat men langs smalle paadjes omhoog, dwars door bouw- en weiland heen bereikt, vindt men uit hout gesneden zo'n ouden bruiloftsruiterstoet tentoongesteld. Vooraan komt de ceremoniemeester en dan de speelman, die lustig op zijn viool strijkt. Dan volgen statig de beide vaders van het bruidspaar en vlak daarachter, op mooie witte paarden, de bruid en bruidegom zelf. De bruidegom leidt den schimmel, waarop de bruid gezeten is, bij den toom. Dan komt al het andere manvolk, eerst de gehuwde en daarna de ongehuwde mannen, en dan de vrouwen in dezelfde volgorde. De getrouwde vrouwen dragen stijfuitstaande witte puntmutsen, de z.g. vrouwenhoofddoeken, de jonge meisjes rijden blootshoofds. De stoet wordt besloten door een karretje, waarop twee vroolijke oude venten met een biervat zitten. Ook draagt een van de vrouwen te paard een botertonnetje onder den arm, zoodat er blijkbaar proviand meegaat. De afstanden zijn dan ook dikwijls zoo groot, dat men niet altijd in één dag van de kerk aan het bruiloftshuis terug kan zijn en men dus elders overnachten moet. Ik herinner me dat dit o.a. het geval was toen, lang geleden, Kristin Lavransdochter met Erlend Nikulauszoon in het huwelijk trad. ☼ Ja, het bezoek aan het kleine volksmuseum boven Voss toovert mij wederom levendig beelden uit Undset's boeken voor den geest. Maar nu uit den tijd dat Kristin nog in het ouderlijk huis verblijft, waar Erlend haar als zijn bruid komt halen. ☼ Er klinkt hoorngeschal en daar komt de bruidegom met zijn gevolg aangerezen, terwijl de vrouwen Kristin naar de galerij ge-

1) Zie: P. W. J. v. d. Berg „Eenige huwelijksgebruiken” in Mensch en Maatschappij 8ste jrg. (1932) blz. 204-205. 2) Zie: Sigrid Undset: Kristin Lavransdochter (vert. door Dr. A. Sneathlage) dl. I De Bruidskrans blz. 312-313 etc.

leiden. Heel het zonnige boerenhof is vol van mooi opgetuigde paarden en feestelijk uitgedoste menschen. Alles schittert en glinstert in het zonlicht. Dan rijdt Erlend naar voren tot onder de galerij en begroet zijn bruid. Hij wacht bij haar paard tot Lavrans zijn dochter bij de hand neemt en naar beneden leidt, waar Erlend haar op het witte ros tilt. En dan zet de lange kleurige stoet zich in beweging²⁾. . . . ☼ De volgorde is hier weer anders dan die van den bruidstoet opgesteld in het museum te Voss. ☼ Een paar priesters en een kruisbroeder rijden voorop, dan volgen twee aan twee de bruidsmisjes en de bruidsjonkers, daarna de bruid en bruidegom en dan pas de ouders, gevolgd door een lange rij van verwanten, vrienden en gasten. Overal langs den weg heeft men takken van lijsterbes en van sparren gestrooid en de laatste witte kamillen, en waar de stoet voorbij komt, roepen de menschen hun een groet toe²⁾. . . . Als dan, den volgenden dag tegen zonsondergang, de ruitersstoet aan het bruidshuis terug keert, is Kristin totaal verkleumd door den langen kouden tocht en doodelijk vermoeid van al het zware goud en zilver dat zij als bruid te dragen heeft²⁾. . . . Dan volgt het bruiloftsmaal, aan lange tafels, afgewisseld door spelen en volksdansen, waaraan ook bruid en bruidegom deelnemen. Uit alle gebouwen en vertrekken schijnt licht en overal zijn zingende, dansende en drinkende menschen. Op het erf maken de speelmannen muziek en de gasten dansen er om het vuur . . . Direct na middernacht, als de nieuwe dag zijn intrede heeft gedaan, komen de vrouwen naar de bruid om haar naar bed te brengen. De bruidsjonkers met brandende kaarsen en getrokken zwaarder leiden Kristin, vergezeld van de vrouwen, naar het bruidsvetrek²⁾. . . . ☼ Het „Folkemuseum” boven Voss is ondergebracht in eenschilderachtige groep oude boerenwoningen, die tot voor korten tijd nog door twee boerenfamilies bewoond werden. Een grimmig uitzierende boer, die naast het museum een witgeschilderd boerenhuis bewoont, leidt mij rond. Ondanks het grimmige, gekerfde gezicht, het vuile overhemd en den slappen verschoten vilthoed, blijkt mijn geleider een allervriendelijkst man te zijn. Tot mijn verbazing spreekt hij een aardig woordje Engelsch en weet hij alles uitvoerig en zelfs geestig te verklaren. Hij noemt mij ook de Noorsche woorden en uitdrukkingen voor de dingen, met een werkelijk merkwaardig geduld al mijn vragen beantwoordende. Weer gaan we door veel boerenvertrekken en zie ik tal van oude gebruiksvoorwerpen als: een primitieve wieg, een dito klok, meelkisten, zaaimanden, broodkasten en veel weef- en ook fraaie kralenwerk. Oude kleerenkisten en veel vrouwen- en kinderkledij, o.a. het roode „bruidgom”-vest, afgezet met zilveren knopen. Ook hangt er het „bruidesal”, het zadel voor de bruid met plankjes aan weerskanten

BOER UIT TELEMARKEIN IN OUDE KLEEDERDRACHT

voor den opstap. We zien de „loft”, het zomerslaaphuis voor de jonge menschen en het woonhuis waar de ouderen van dagen slapen. De meiden en knechten vinden boven de paarden- en koestallen een slaapplaats. ☼ De zon staat

reeds laag boven de bergen die goud glanzen, als ik mijn vriend, den gids, vaarwel zeg. En door groene weiden, langs stille akkers, daal ik af, naar het grappig zwartgemutste witte kerkje en het lichte zonbestraalde meer . . .

HYACINTHEN VOOR KAMERCULTUUR

DOOR G. KROMDIJK

DIT zijn de weken, waarin wij er voor moeten zorgen, dat wij het voorjaar en zijn bloemen tijdig in huis en tuin halen. En materiaal daartoe is er te over in ons land, waar elke lente de bollenvelden tusschen Haarlem en Leiden onafzienbare kleurvakken in het landschap trekken. Heel wat bollencatalogi worden weer door de geheele wereld verzonden, en ook onze lezers zullen zeker een of meer exemplaren ontvangen. Daar zijn verscheidene catalogi bij, die direct de aandacht zullen trekken door hun fraaie uitvoering, weer andere door een schreeuwende reclame. De catalogus zegt U niet altijd of ge met een goede solide zaak hebt te doen. In de bollenstreek kent men de goede adressen wel, gelukkig is het meerendeel ook heel goed. De enkele

minder gunstig bekende adressen kunnen echter veel bederven, door het opkopen van zieke en minderwaardige bollen, die aan den liefhebber in het binnenland tegen een nog hoogen prijs worden verkocht. Weest daarom heel voorzichtig met het bestellen van bloembollen, en informeer eerst eens of de zaak wel solide is. ☼ Voor het bestellen van bloembollen voor uw tuin is het ook de goede tijd, en ook voor Hyacinten die we 't zij op glazen, 't zij in potten willen vervroegen, als we tenminste niet staan op vroegen bloei. Er zijn heel wat liefhebbers die jaarlijks wat bollen koopen, doch ze maar zelden in bloei zien. Toch is de behandeling heel gemakkelijk, en het niet slagen is bijna altijd eigen schuld. Een

van de grootste fouten is, men begint er veel te laat mee. Wil men zijn Hyacinten vroeg in bloei hebben, dan dient men ze reeds in September te bestellen. Men moet er echter wel voor waken, indien men later, dus niet voor den vroegbloei koopt, niet de fout te maken, ze te vroeg in het licht en in de warmte te zetten. Van dergelijke bollen, die veelal een geringe wortelontwikkeling hebben,

komt niets terecht, en na verloop van tijd kan men het geheele zaakje weg gooien. Bollen die men in de kamer met Kerstmis in bloei wil hebben, behoren de eerste helft van September reeds op de glazen te staan. Zooals gezegd, is het voor lateren bloei thans nog de juiste tijd. Voor het vervroegen op glazen kan men ook geen gewone bollen gebruiken, daarom koope men nimmer bollen aan de deur, waar men de herkomst niet van vaststellen kan. Men moet vooral voor een vroege kamerbloei zoogenaamde geprepareerde Hyacinten hebben. Deze bollen hebben een aparte schuurbehandeling gehad, wat echter aan den buitenkant van den bol niet te constateeren is. Dit blijft dus zuiver een kwestie van vertrouwen. Het komt ook veel voor dat men

voorgeeft, uit groote bollen alleen groote bloemen te kunnen krijgen. Dat is echter geheel onjuist, want de eene soort vormt grootere bollen dan de andere. Op de markt en langs de deur hoort men ook vaak de bewering dat witte bollen wit bloeien en blauwe blauw, terwijl roode bollen alleen roode bloemen zouden geven. Dat is echter lang niet altijd het geval, daar dit met de afstamming, de voorouders dus, in verband staat. ☼ In de vorige eeuw waren er kweekers en liefhebbers, die over meer dan twee duizend soorten beschikten, die meerendeels door zaaien en mutaties had verkregen. Bij de meeste planten verkrijgt men nieuwe soorten en variëteiten door hybridi-

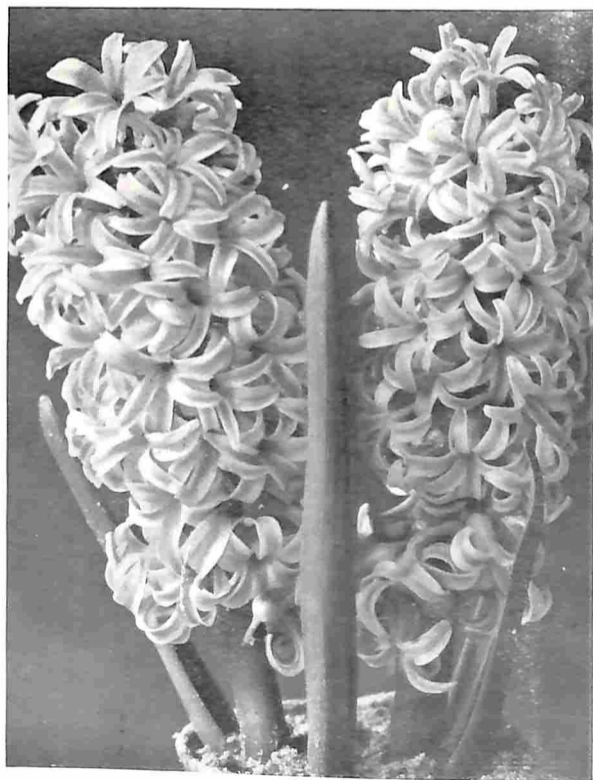
satie. Bij de Hyacinten verkrijgt men veel nieuwe soorten door knopvariatie of mutaties. In een geheel veld witte of blauwe Hyacinten treedt soms plotseling één enkele geheel of gedeeltelijk anders gekleurde bloem op. Die kweekt men, als het een verbetering lijkt, heel zorgvuldig op, later snijdt of holt men dezen bol, om langs ongeslachtelijken weg een grooter aantal te

KAMERBLOEIERS: KING OF THE BLUES
Opname van Turkenburg, Bodegraven

KAMERBLOEIERS: GERTRUDE
Opname van Turkenburg, Bodegraven

KAMERBLOEIERS: MYOSOTIS
Opname van Turkenburg, Bodegraven

krijgen. Zou men deze gaan zaaien, dan kreeg men een waardeloozen rommel terug. Door deze mutatie behoudt de bol meestal de goede eigenschappen van het ras, waar de nieuwe kleur plotseling uit ontstond, en daarom zijn er soms paarsgekleurde bollen, die wit bloeien en omgekeerd. Tegenwoordig kweekt men bijna niet meer dan een goede twintig van de beste soorten, die aan de hoogste eischen voldoen. Dit was een kleine afdwaling, maar toch nuttig als men het weet. ☼ Heeft men de bestelde bollen dus ontvangen, dan gaan ze direct op de daarvoor beschikbare Hyacinthenglazen, die voor een luttel bedrag in den winkel verkrijgbaar zijn. De glazen worden met zuiver water gevuld, waarna de bol op het glas geplaatst wordt. Het water moet reiken tot op een paar millimeter onder den bol. Daarna gaat het heele gevalletje in een donkere, koele kast, die wel droog moet zijn, doch waar geen verwarmde schoorsteen door mag loopen. Men heeft nu niets anders te doen dan van tijd tot tijd wat vers water bij te gieten, wat men doet door den bol voorzichtig even op te lichten. Ook moet men geregeld inspecteeren of er ook schimmelplekjes op de bollen komen, die

men dan met een zacht schuiertje verwijderen moet. Schimmelen de bollen, dan is dat een bewijs dat ze te vochtig staan, men kan dat verhelpen door 's nachts de kast deur open te zetten. De bollen blijven net zoo lang in de kast, totdat het glas vol met wortels zit, en de neuzen ongeveer 7 à 8 cm lang zijn. Zet ze vooral niet eerder in het licht, want dan komt er totaal niets van terecht. Heeft men de bollen zoover, dat ze

in de warmte kunnen, zet ze dan, vooral de eerste dagen, niet vlak bij de kachel of verwarming. Houdt de wortels de eerste dagen ook uit het zonlicht, door bijv. een stukje perkament papier om het glas te wikkelen. Na enkele dagen kan dat wel verwijderd worden, en kunnen ze ook meer warmte verdragen, doch niet boven de 60° F. ☼ En nu willen we nog iets vertellen over het vervoegen van Hyacinthen in potten. Wil men deze vroeg in bloei hebben, dan gelden de zelfde voorwaarden. Vroeger zette men altijd één bol in een Geraniumpot, maar we vinden dat toch wel eenigszins houderig staan. Gebruik daarom liever een paar pannetjes, zogenaamde halve potten, waarin men al naar gelang de grootte van 3 tot 5 bollen kan planten. Voor het oppotten kan men gewone tuinaarde gebruiken, die niet speciaal bemest hoeft te zijn. De bollen moeten zoo diep staan, dat ze juist met hun neus onder de aarde zitten. ☼ Heeft men nu een tuin, dan kan men ze het best met pot en al, op een beschaduwde plekje in den tuin ingraven, waarna men er een laagje aarde van ongeveer 10 cm over brengt. Den eersten tijd moet men er om denken dat de grond niet uitdroogt, want in drogen grond wortelen de bollen niet, daarom ook geen droge potaarde gebruiken. Men houdt een hoopje blad, riet of turfmolm in gereedheid, om er bij strenge vorst over heen te brengen. Brengt men de potten in huis, dan moet men ze geregeld behoorlijk water

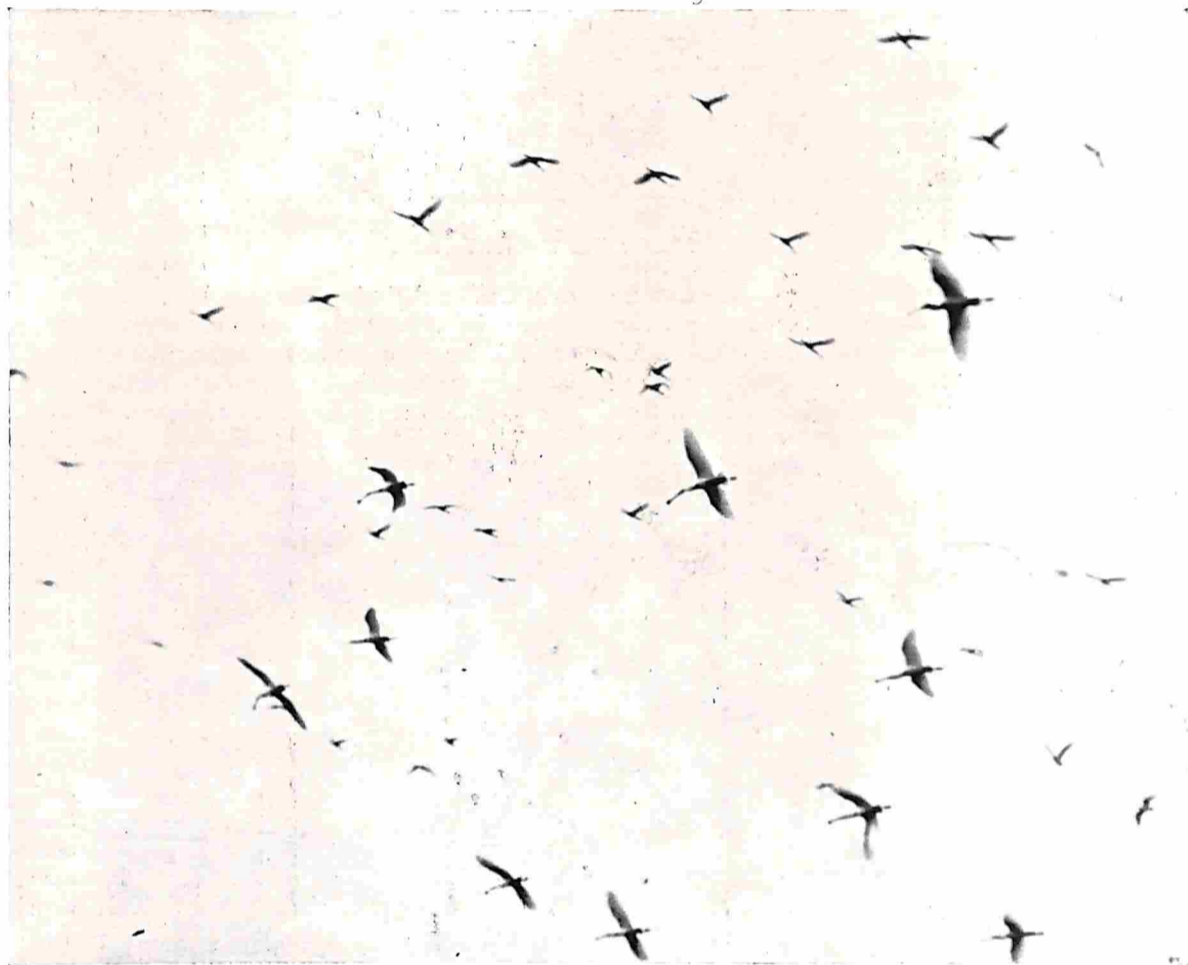
geven. ☼ Heeft men geen tuin, dan kan men de potten in een donkeren, drogen kelder zetten. Het best doet men dan de potten in een kistje met vochtig turfmolm in te graven. De grond in de potten moet steeds iets vochtig aanvoelen, zoodat men wel eens een enkele keer zal moeten gieten. Heeft men geen geschikte kast, dan kan men de glazen ook in den kelder zetten. Tenslotte willen we dan nog enkele soorten noemen die de beste resultaten geven. L'innocence, sneeuwwit, een van de allerbeste; Grand Maître, porseleinblauw; Myosotis, hemelsblauw; Gertrude, donkerrose; La Victoire, helderrood; Prins Hendrik, geel.

DE LEPELAAR

DOOR R. J. DE STOPPELAAR

HET is haast onbegrijpelijk dat men in het volksrijmpje „ooievaar, lepelaar, takkendief”

deze beide vogels met elkaar heeft verward, want de zwartbonte wandelaar langs onze weidesloten gelijkt in niets op den witten bewoner van onze laagveenmoerassen, behalve dat zij beide langsnavelige steltloopers zijn. De lepelaar, die zijn wel karakteristieken, maar niet mooien naam ontleent aan den lepelvormigen snavel, broedt kolonie-gewijs en wel slechts op twee plaatsen in ons land: het Naardermeer en het Zwanenwater. Enkele paren nestelen in de laat-

TREKKENDE LEPELAARS

ste jaren ook in de Muy op Texel. Kwam de lepelaar vroeger meer voor, nu zijn deze kolonies de eenige in West-Europa en vormen met die in de Donau-delta de eenige in ons werelddeel. De lepelaar is een mooie vogel van ooievaar-grootte. Hij is geheel wit, draagt een gelen kuif, terwijl de naakte huid aan de keel en om de oogen oranje is gekleurd. Het oog is bloedrood, pooten en snavel zijn zwart, de laatste met gelige dwarsbanden versierd. ☼ Aan het einde van Sprokkelmaand en in het begin van Maart keeren de kolonies terug uit het Zuiden op de oude broedplaatsen. Het riet is dan nog maar nauwelijks wakker geworden en de eerste dotterbloemen steken de groene holletjes uit den drasigen bodem. De Maartsche wind waait door de grijze pluimen van het dorre rietveld, maar als boden van de naderende lente staan de witte vogels in 't volle prachtkleed tusschen de gele riethalmen, drijven zij in wijde kringen over het groenende land. Doch als de elzenkatjes zich rekken in de Maartsche zon en de wilgen zich steken in 't zilverpluizig feestgewaad, begint opnieuw het spel der minne met klepperende, brommende geluiden en gewip der oranjegele kuiven, wordt stilaan uitgezien naar een plek om er het groote rietnest te bouwen. Op een onderlaag van takken wordt het riet aangedragen, snavel vol na snavel vol, gekruist, geplooid en bij de eerste is goed halfweg Lentemaand de woning ge-

reed om het drie- tot vijftal eieren te ontvangen. Deze zijn dofwit met vage, roodbruine vlekjes. Terwijl het waterland zich steekt in lentetooi met bloei van dotters en wilgen, koesteren man en vrouw gedurende vier weken de schalen. Maar een eigenaardigheid is, dat de eieren niet achter elkaar worden gelegd en de broedperiode reeds begint bij het tweede ei, zoodat één en hetzelfde nest jongen van verschillende leeftijd herbergt, donzige kiekens met breede, ietwat gebogen snavels. Vliegend op de wijze van ooievaars, met uitgestrekte nek en pooten, trekken de ouden er nu op uit om in het ondiepe water van Zuiderzee en Wadden voedsel voor hun kroost te zoeken. Alle weekdier is welkom, ook visschen, maar de hoofdschotel der maaltijden bestaat uit garnalen. Gedrieën, gevierën zit het jong gebroed op het riethuis, tusschen 't groen der bladeren van lisch en kalmoes, terwijl het rietveld den zomerzang begint te zingen, te wachten op de thuiskomst van vader of moeder. Blank blinken de lijven der oude vogels tusschen 't frissche groen der hooge halmen. Als de waterlilies en gele plompen bloeien, zijn ze vluchtig, de jongen, kenbaar aan de zwarte slagpennen. Zoo omstreeks midden Juli zeggen ze hun zomerhuis vaarwel, maken ze uitstapjes door hun gebied, om, wanneer Augustus in het land is, te gaan zwerven door 't geheele land. In rustige vlucht, de een achter den ander, met gelijkmatig wuiven der wieken, gaan ze in een rechte lijn. Alle waddeneilanden worden bezocht en de Zeeuwsche stroomen. Het is een afscheidsbezoek aan de Vaderlandsche landouwen, een vaarwel en een tot weerziens aan weiden, wateren, bosschen, torens, een vaarwel voor de afreis naar den Nijl, een tot weerziens in de volgende lente als ze hun familieleden, ibissen en flamingo's, op de banken van den Witten Nijl achterlaten voor den terugtocht naar Holland's dreven.

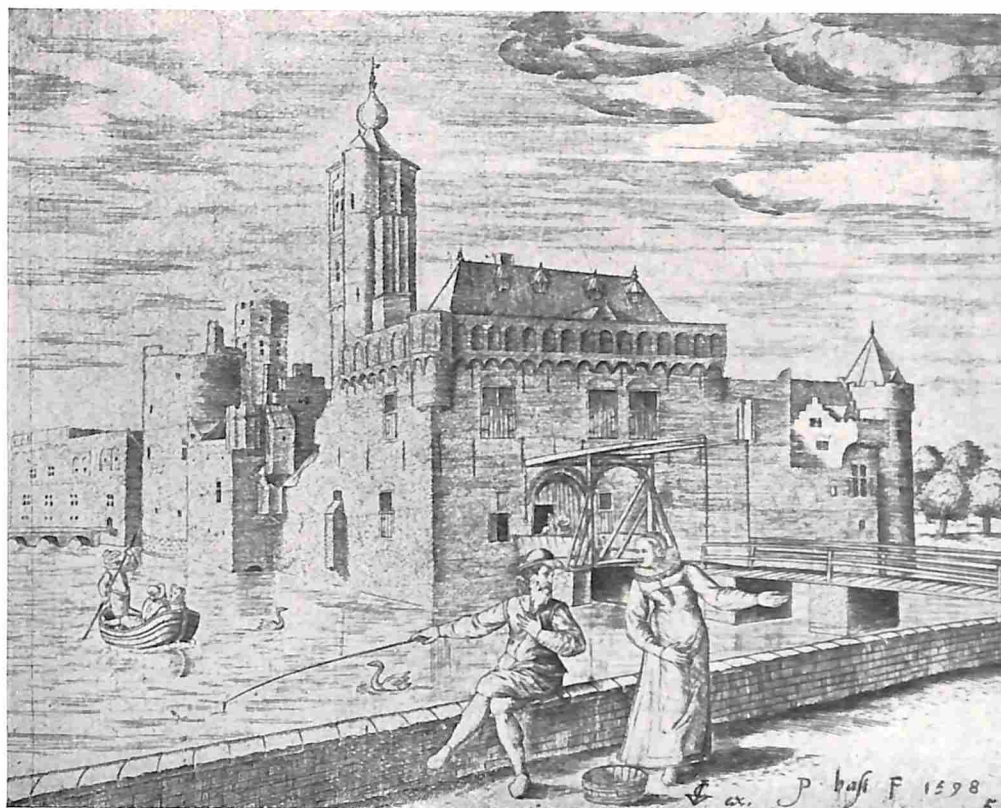
JONGE LEPELAARS OP HET NEST

beide Abeeles — groot en klein — kiezen we, den weg aan den oostkant van het kanaal door Walcheren. Er was eens een tijd, dat de Oude Vlissingscheweg, zooals deze heet, van eind tot einde geflankeerd werd door tal van mooie buitenplaatsen, welke behoorden aan de rijke Middelburgsche en Vlissingsche kooplieden, die hier des zomers plachten te verblijven: de Vechtstreek van Walcheren, zou men dien weg, doch ook den Noordweg, die van Middelburg naar Domburg

gaat, kunnen noemen. De meeste verblijven trof men aan tusschen Middelburg en Oost-Souburg, hoewel ook aan den Vlissingschen kant reeds eeuwen lang landhuizen hebben gestaan. Het interessantste van deze heirbaan is echter, dat zij boven allen twijfel een der oudste bestrate wegen, zoo niet de alleroudste, van heel ons land is. Veelal, doch ten onrechte, wordt aangenomen, dat Huygens' bekende Zeestraat van 's-Gravenhage naar Scheveningen aanspraak mag maken de oudste straatweg te zijn. Dit is te eenen male onjuist, want terwijl de Zeestraat in 1665 werd aangelegd, was de bestrating van

den Ouden Vlissingscheweg in 1648 al een voldongen feit. Reeds in 1642 besloten de vroede vaderen van Middelburg en Vlissingen om voor gezamenlijke rekening dezen weg te laten bestraten, liever gezegd, te laten voltooien, daar in 1540 een gedeelte reeds bestraat was, mogelijk zelfs reeds in 1466.

Nauwelijks bestraat, werd de Oude Vlissingscheweg een weg van buitenplaatsen, waarvan er heden ten dage helaas slechts een enkele overgebleven is. Toch is hij ongetwijfeld een der mooiste wegen van natuurschoon in heel het Walchersche land, heel Zeeland, zouden wij zonder schromen kunnen zeggen. Buiten den weg is het verdere land aan gene zijde van het kanaal minder pittoresk, daar weinig afwisseling het oog boeien kan in dit betrekkelijk jonge polderland. Alleen nog een strook ter rechter zijde van den Rijksweg naar Goes, even over de spoorbaan, is van belang. Hier rijdt men parallel met

HET KASTEEL TE WEST-SOUBURG IN 1598
Naar de ets van P. Bast. Overblijfselen gesloopt in 1783

WALCHEREN, DE TUIN VAN ZEELAND

V. EEN TOCHT DOOR WALCHEREN: HET LAND
DOOR DIRK L. BROEDER

DE directe, schoon weinig bezienswaardige, weg van Vlissingen naar Walcheren's hoofdstad leidt over West-Souburg, waar eens ergens in die buurt het machtige kasteel van Filips van Marnix, heer van St. Aldegonde en Souburg, stond, waarvan echter geen steen meer op den andere staat. Niet dezen weg, doch den hobbeligen, veel schilderachtiger weg over Oost-Souburg en de

een langen, komvormigen boomgaard, die duidelijke kenmerken draagt van een ingepolderde gracht of kanaal. Dit is dan ook zoo, want eertijds liep hier de oude Middelburgsche haven van de Oost-Indische pakhuizen en werven af tot zij bij het fort Rammekens, waarvan de resten nog te zien zijn, in de Schelde uitmondde. Mooi is ook de weg van Middelburg over Koudekerke naar de landdorpjes vóór Westkapelle. Over 't Zand kronkelt de weg langs sierlijke buitens en het slot Ter Hooge. Vóór dit slot stonden voor kort de drie „steenen banken”, bij iederen Walchenaar bekend, als pleisterplaats bij den traditioneelen eilandtocht per Jan Plezier, „speleriën”, zooals wij Zeeuwen dat noemen. De banken hebben echter plaats moeten maken bij het ver-

leggen van den weg op dit en andere punten: efficiency doet het schilderachtige helaas al te vaak wijken. Doch de goede zorgen van den slotheer van Ter Hooge, mr. dr. R. W. graaf van Lynden, hebben de banken voor altijd bewaard, want ze hebben een plaatsje gekregen in de buurt. ☼ Hier en daar komt de weg in de omgeving van het sputterend Domburgsche stoomtrammetje, om eindelijk het vriendelijk dorpje Koudekerke te bereiken, waar aardige boerenkindertjes ons toewuiven. Verder, steeds verder, gaan we, doch verliezen haast nergens den beschermenden duinenrand uit het oog. Van het

land uit gezien schijnen de wolkjes de duintopjes te streelen, en dan eens dichterbij, dan weer verderaf rijden wij, evenwijdig aan den blonden rand! der duinen, den boerenhoek in. ☼ Ja, boerenhoek noemen wij dit gedeelte van het eiland Walcheren. Daar komen de raschte boeren vandaan; niet dat de anderen maar voor den vreemdeling aangekleed zijn, o, dat gebeurt gelukkig nog haast nergens in ons Zeeland, doch de bevolking van die dorpjes Meliskerke, Mariekerke, Boudewijnskerke en al die andere kerkes zijn nog van die echte conservatieve, huisvaste, aan hun tradities getrouwe menschen. Daar komen de „boerejongers en boeremeiden” vandaan, die tweemaal 's jaars, op den Hannelysdag¹⁾, groot feest in de stad — Middelburg — komen vieren en dan hun halfjaarlijkse salaris ontvangen. Dien dag mogen ze van dienst veranderen of ze laten zich weer „inhuren” voor een anderen termijn. Ongetwijfeld moet de stadsmevrouw hierbij wel een zucht van verlichting slaken als zij verneemt, dat de boerenmeid in ieder geval vijf — de zware zomermaanden van Mei tot October — of zeven maanden — van October tot Mei, dus waarin men minder moet werken en niet zoo vroeg uit de veeren moet — in dienst blijft en maar niet om een

haverklap van betrekking verandert. ☼ Hier treft men voornamelijk de dorpjes waar telkenjare de bekende ringrijderij plaats vindt²⁾. Hier ook weet men de oude tradities beter dan elders in eere te houden, hier vieren de onvervalschte boerengebruiken hoogtij, hier heerscht werkelijk een hogere mate van pais en vree dan in de door den vreemdeling zelf vaak — lezer, gij duidt het mij toch niet euvel, dat ik het U zeg? — verwende streken van Walcheren, de verburgerde deelen, zou men haast zeggen. ☼ Zwaar beladen komt de boerenbevolking van hier en elders naar de Donderdagsche weekmarkt te Middelburg, zwaar beladen met boter en eieren, en gaat dan

1) Ook wel Annetje-Liesjesdag genoemd. De oorsprong is onbekend, doch mogelijk hebben we hier te maken met een overblijfsel uit de vroegste eeuwen van Walcheren's bewoning. De Liesjesdagen vallen op den 1sten Donderdag van Mei en October. 2) Zie hierover het artikel van H. Boasson in „Buiten” van 19 Mei 1934.

weer voor een week met allerlei lekkers — want de Zeeuw staat bekend als een lekkerbek — terug naar haar dorpjes. En de kinderen weten het, want maar al te vaak hoort men zeggen, dat moeder naar de „koekestad” is, want moeder brengt natuurlijk uit de „stee” (stad = Middelburg) wat stadsbakkerskoekjes, bolussen, krentenkoeken . . . en men gaat ook al met den tijd mee, wat taartjes, naar huis mee. ☼ Het is een lust om die aardige veerenwagentjes over de keien te hooren ratelen. Spierwit blinken hun gladde, glanzende huifjes, strak gespannen om de halfronde ribben, boven

het sierlijk groenbeschilderde wagentje, welks rug of achterbord veelal van beschilderd houtsnijwerk is voorzien. Anderen tijgen weer naar de stad in hun Utrechtsche wagentje, hun zwart bekapt, bruin „koesje” (koetsje). ☼ Terug kunnen we langs den Seisweg, door Grijskerke, waar vroeger ook zoovele luthoven van rijke Middelburgsche kooplieden stonden. Echt landelijk is deze weg met zijn

mooie boerderijen en zijn met boom en struik begroeide bijwegen, waarvan er een voert naar de schilderachtige ruïnes van Hoogelande, het rustige, met wild omstrengelde en door den tijd verkleurde baksteenen bidkapelletje. Van Oostkapelle af komen wij eerst aan enkele oude buitenplaatsen, waarvan de meeste nu slechts boerderij zijn, dan door het liefelijk dorpje Grijskerke en langs het oude Munnikenhof, eertijds de buitenplaats van de monniken der Abdij van Onze Lieve Vrouwe en St. Nicholas te Middelburg, zooals het kasteel Westhove den abt tot zomerverblijfsdiende. Van het Munnikenhof is slechts een klein gedeelte overgebleven, een gedeelte dat in latere jaren door Jacob Cats, den Brouwershavenschen volksdichter, bewoond geweest is. ☼ Niet ver hier vandaan staat het kleine boerenhuisje Acht is Meer dan Duizend, dat — onder de boerenbevolking leeft

een vorm van spitsvondige, rake humor — als een raadsel klinkt, doch dat niets meer of minder beteekent dan „acht” (ing) is meer dan duizend gulden waard”. Zoo zijn er zoovele hoeven, de eene met een schoonklinkend Fransch naampje: Jamais Pensé, Sans Choix, Molembaix, La Maison de la Haute Montagne en zoo voort, andere weer met een enigma tot naam, zooals wij zooveel aanhaalden, en weer andere met een verzuchting, een zucht van verlichting, en hierbij denken wij aan den boer, die thuis steeds de tweede viool speelde, die de pantoffelheld van de hoeve was, en die na den dood van zijn vrouw een nieuw hofje liet zetten en het den veelzeggenden naam gaf van Repos Ailleurs. ☼ Ten slotte rest ons nog een weg naar Middelburg en deze is door Oostkapelle, waar we op den Noordweg zijn. Hier suist de auto des zomers tusschen Middelburg en Domburg, doch wij reppen ons niet, wij hebben den tijd om op ons gemak door Serooskerke en St. Lau-

WALCHERSCHE KINDEREN

HUISJE TE GRIJSKERKE

rens langs Brigdamme met het muurbroekje van groote metselsteenen van het kerkje van 1300, dat in 1562 verbrand is, zoen de volksoverlevering wil door een boerenknecht, zekeren Leunis Domus, uit Souburg, die erop betrapt was toen hij een hemd stal. De verdenking van diefstallen was meer op dit heerschap gevallen, zoodat toen men hem op heeterdaad betrapt, geen genade meer betoond werd. Uit wraak, dat men hem aan de gerechtigheid overleverde, stak de knecht de kerk van Brigdamme in brand. Eenzaam staan nog de brokstukken der muren tusschen de eeuwenoude iepen op het kerkheuveltje achter de smidse. Wij hebben ons eindpunt bereikt; nog een paar kilometer liggen tusschen ons en Middeldburg, Walcheren's schoone hoofdstad. (Wordt vervolgd)

DE KONING VAN MALLORCA

(Vervolg en slot van bladz. 507)

NEEN, neen, mijn zoon", sprak de priester, „treed niet met worden van haat op de lippen voor den eeuwiggen rechter. Laat Hem de wraak over". ☞ De stervende luisterde niet. Hij balde de vuisten: „Wraak, vloek over hem! Laaghartig heeft hij me met vergif doen vermoorden. Wie neemt mijn wraak over?" Verwilderd dwaalde zijn doovende blik rond. ☞ De omstanders hieven de vingers op voor den eed. ☞ „Wij, heer", klonk het uit een dozijn monden. De mannen stonden gebukt om hem heen. Enkelen knarsetanden van woede, anderen liepen de tranen in den baard. ☞ Men hoorde de gedempte stem van den priester zeggen: „Geef de wraakgedachten op! Het is niet goed daarmee de eeuwigheid in te gaan. Laat het aardsche achter en ruimt de gedachten van uw laatste oogenblikken in voor de liefde". ☞ De stervende zweeg. Reeds meenden wij, dat hij zijn lippen niet meer openen zou. Toen richtte hij zich nogmaals half op en sprak met veranderde, zachte stem: „De koningin . . ." ☞ Zij was zijn laatste gedachte. Zwaar zonk hij achterover in den arm van zijn zuster. ☞ Zoo, Don Nicolás, moest door mijn toedoen het koningshuis van Mallorca uitsterven. De nakomeling van Jaime den Veroveraar, zijn gelijke in heldhaftigheid, stierf den ellendigsten, roemloozen dood. Ik echter leef nog! ☞ Nu kent u mijn geheim. ☞ Aan de koningin schreef ik een uitvoerig bericht, overeenkomstig de waarheid, zonder mij in het geringst te verschoonen. Ik had de heimelijke hoop, dat zij mijn in blinde gehoorzaamheid jegens haar begane fout zou geven. Maar op het laatste oogenblik verscheurde ik het schrijven, toen ik reeds een mij toegedane bedelmonnik als bode had aangezocht en hem gevraagd had, nauwkeurig acht te geven, hoe de koningin het zou opnemen. Want niemand twijfelde eraan, wie de aanschijter van de vergiftiging was; de doodelijke vijandschap tusschen de koningshuizen Aragon en Mallorca was algemeen bekend, en men achtte Don Pedro in staat elk middel aan te wenden, om den gehaten tegenstander uit de wereld te helpen. ☞ Moest ik mijn meesters bij het verdriet, haar gemaal te verliezen, nog het andere aandoen, door haar ongelukkige opdracht zelf zijn doodvonnis uitgesproken te hebben? Die schuld zou haar haar leven lang geen gelukkig uur meer gelaten hebben — evenals mij . . ." ☞ Hier bracht Klaus Kalbermatten droogweg in het midden: „Daarover zou ik me het minst druk gemaakt hebben. Een vrouw zoekt de fout nooit bij zichzelf, wanneer ze een ander daarvoor bij de hand heeft — en een vorstin zeker niet; al lag ook de voornaamste schuld bij haar — al had ik ook eerst eens een nachtje geslapen over de uitvoering van haar bevel — zij zou de fout alleen bij u gezocht hebben. U handelde verstandig, niets meer van u te laten hooren. In het beste geval zou het u vergaan zijn, zooals u gedroomd hebt, maar waarschijnlijk zou de koningin den dood van haar gemaal op u gewroken hebben!" ☞ De edelman boog het hoofd. Een innerlijk stem zei hem, dat

het inzicht van den eenvoudigen man tegenover hem niet verkeerd zijn kon. Juist om diens ongecompliceerd denken had hij hem tot zijn eersten vertrouwd gemaakt, sedert hij, toen alle wonden nog versch bloeden, zijn hart in den biechtstoel trachtte te verlichten. ☞ Toen had hij tegenover een grijzen priester den wensch kenbaar gemaakt, in een klooster te gaan, om de wereld met haar niets dan ellende brengende drukte te ontvlieden. In plaats echter van, zooals hij verwacht had, geprezen te worden om dit besluit, raadde de geestelijke het hem vierkant af. Dat had hem vreemd geleken. Maar ten eerste was die biechtvader, als toen menig wereldlijk priester, den monniken niet heel welgezind, en in de tweede plaats was hij afkomstig van Mallorca en hoopte, verstandig als hij was, den berouwvollen, tot zelfovergave bereiden man aan het welzijn van zijn geboorte-eiland dienstbaar te maken. ☞ Vaderlijk zei hij daarom, toen hij aangehoord had: „Uw leed is zwaar, Don Arnaldo. De heidensche Grieken en Romeinen wisten zich door zelfmoord te onttrekken aan een dergelijken last, en misschien komen de tijden terug, waarin dit weer in zwang komt, tijden van afval en ongeloof, waarvan geprofeteerd is. In onzen tijd grijpt men het zeker Gode welgevalliger middel aan, alleen maar de uiterlijke wereld af te zweren en zich voor haar achter gewijde muren te verbergen. Beide kunnen echter hun oorsprong vinden in hetzelfde laffe gevoel, de wereld moe te zijn. ☞ Daar u meent gewichtige redenen tot boetedoening te hebben, boet dan. Maar zóó, dat

uw boetedoening vruchtbaar zij. Leef in het rijk van uw koning en onder zijn volk, benut uw vermogen en uw kunst tot zegen daarvan en tot welzijn der bekommering voor uw bekwamen in den arbeid van uw handen en van uw geest". ☞ Deze boete had den gebroken man hard geleken. Toch nam hij haar op zich. De jaren gleden heen over zijn kommer en in hem groeide steeds meer de troost, dat hij meehielp om het geweldige Godshuis aan Palma te bezielen, welks hoeksteen de voorvader van zijn koning gelegd had. Als een stille, voor rijk en arm hulpvaardige man leefde hij een tweeslachtig leven: dat van een adellijken, boetenden kunstenaar. ☞ Peinzend staarden de beide mannen voor zich uit. ☞ De eene, met in zijn hart het heimwee naar zijn bergen, zag een dorpje, waarvan de bruingerookte houten huizen vriendelijk uit het sneeuwdek opstaken. ☞ De andere zag een gouden, hoog oprijzenden dom boven de zwervingen in het portaal binnen. Een trof van engelen met zilveren vleugels zong: „Heilig, heilig, heilig", ter eere van den jegens allen barmhartigen God. Van een altaar knikte hem de Gebenedijde toe. Hij viel neer voor haar voeten, omvatte haar snikkend. Liefderijk hief zij hem op, en met haar glimlach viel alle aardsche leed van hem af. En: o, wonder! Het was het lachje van zijn koningin, maar zonder trots, zonder hoogmoed, zonder alles, wat hem daarin treurig gemaakt had. ☞ Toen den volgenden morgen de meisjes kwamen, om op te ruimen, vonden zij de beide kunstenaars, hun hoofden op de armleningen van hun stoelen, in diepe sluimering. Het voorovergebogen gelaat van hun meester was nog valder dan anders; maar een gelukzalige uitdrukking lag over zijn trekken. ☞ Behoedzaam kwamen zij nader. Plotseling deinsde de oudste met een kreet terug. Klaus Kalbermatten werd wakker, wreef zijn oogen uit, sperde ze wijd open: de man die naast hem rustte, deed zijn laatsten slaap in den stoel, waarin hij de lijdensgeschiedenis van zijn koningshuis gesneden had. ☞ Buiten lispten de bladeren; uit zee kwam een lauwe wind omhoog gewaaid en droeg geurende wolken uit de bloesemde wouden der bergheilingen in het slot.

HET KERKJE TE GRIJPSKERKE